

KURULUŞUNDAN GÜNÜMÜZE EYÜP SULTAN'DA KİMLİK ARAYIŞI

SELMA MİNE ERSES

*İller Bankası 3. Bölge Müdürlüğü İmar Planlama ve Harita Şube Müdürü.
1971 yılında D.G.S.A.Y. Mimarlık Bölümü mezunu olup, 1973 yılında İller Bankası 1. Bölge Md. (İstanbul) de Şehirci Mimar olarak işe başlamıştır. Çalışma hayatında, 7 adet imar planı hazırlamış, 21 adet mesleki rapor, 7 adet araştırma/inceleme yazısı, 32 adet makale, 8 adet Radyo-TV çalışması yapmıştır. Çeşitli Seminer, Sempozyum ve Kolokiyumlara katılmış, 19 bildiri vermiş, 13 bildirisi yayımlanmıştır. Halen Y.T.Ü. Bölge ve Şehir Planlama Bölümünde "Kent Kimliği" üzerine doktora çalışması yapmakta olup İzmir Yerel Gündem 21 çalışmalarında Yürütme Kurulu Üyesidir.*

Eyüp sırtları.

I. BİZANS SİTE DEVLETİ DÖNEMİ: MÖ.VII.YY - MS.II.YY.

İstanbul'un coğrafik yapısındaki dokusal mekân farklılıklarına Avrupa Yakası'ndaki en belirgin örnek olabilecek akarsulardan **Alibeyköy** ve **Kâğıthane Dereleri**, Boğaz'ın bitimiyle Marmara Denizi'nin başlangıcında, **Hrisun Keras** veya **Hriso Keras** yani "Altın Boynuz", hatta Kolpos Keratios "Boynuz Koyu" olarak da anılan [1] Haliç'te geniş bir ağız oluşturur. Yüzyıllarca derelerin taşıdığı kum-çakıl-taş, giderek daha sonraki yüzyıllarda sanayi artıkları ile tutkallaşarak, bu genişleyen ağızda doğal adacıklar oluşturacaktır. Dolayısıyla, Haliç ile Marmara Denizi arasındaki üçgen biçimli, yumuşak eğimli kara parçası, hem görsel güzelliklere, hem de verimli bir toprağa sahiptir.

2.6 Km uzunluğunda Haliç'e Kıyı vererek kuzey-batıya doğru hafif düzlükler halinde ilerleyen ve **Rami**, **Cama**, **Kemberburgaz** sırtları ile **Güzeltepe**, **Esentepe**, **Emniyet Tepesi** gibi küçük tepeler halinde yükselen Eyüp, **Mezarlıklar Tepesi** ve **Gümüşsuyu**

Tepesi (300 m) ile en yüksek noktalarına ulaşır. Kuzeyden Haliç'i besleyen **Alibeyköy** ve **Kâğıthane Dereleri** ile **Gümüşsuyu** ve **Bülbül Dereleri**, tarihi boyunca mesire yerlerine olanak sağlamış; ne var ki aynı akarsu boyları, küçük sanayi kuruluşlarını ve imalathaneleri de davet etmiştir. Halen Eyüp sınırları içinden **Alibeyköy**, **Keçe** ve **Terazi** dereleri akmaktadır. Belde'nin yerleştiği ve genişlediği topoğrafik ve coğrafik özellikler, onun giderek farklı kimliklere bürünmesine yardımcı olurken; kendi kendinin biçimlenmesine/korunmasına da olanak sağlamıştır.

TANPINAR coğrafyanın, kimlik üzerindeki etkisine şöyle değinir:[2]

"...İstanbul sadece abide ve abidemi eserlerin bol olduğu bir şehir değildir. Şehrin tabiatı bu eserlerin görünmesine ayrıca yardım eder. İstanbul her süsün, her kumaşın kendisine yaraştığı, ayrı ayrı bususiyetlerini açtığı o cömert yaradılışlı güzellere benzer. Yedi tepe, iki, hatta Haliç'le üç deniz, bir yığın perspektif imkânı ve nihayet daima lodosla poyraz arasında kalmasından gelen bir yığın ışık oyunu, bu eserleri her an birbirinden çok başka, çok değişik şekillerde karşımıza çıkarır."

[1] Sarkis Sarraf HOVHANNESYAN, PAYİTAHT İSTANBUL'UN TARİHÇESİ, Çev: Elmon HANÇER, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 34. Temmuz 1996. İstanbul.

[2] TANPINAR'ın İSTANBUL'undan GÜNÜMÜZE KOLAJ (1997), Arkitekt, Temmuz 1997, Sf:30

Eyüp sırtları

İklim olarak Akdeniz ve Karadeniz iklim tipi arasında geçiş özelliği taşımaktadır. Kurak ve sıcak yazları Haliç'ten esen rüzgâr dolayısıyla, çukurda kalan yerleşme rahat soluk alabilmektedir.

Eski gravürlerden görüldüğü kadarıyla, Sur-içi/ Sur-dışı kesimi ile Haliç kıyıları sık ormanlarla kaplıdır. Çınar, akasya, selvi ağırlıklı ormanlarda mevcut taş ocakları ve kil yatakları; bu mevkide yaşayanların binalarının yapımında yüzyıllar boyunca kereste ve taş temin edecekler; ancak binlerce evin telef olmasına neden olan yangınlardan da kurtulamıyacaklardır. Orman olmayan kesimler ise, zengin makilikler ile süslenmiştir.

MÖ.IV.yy'da bir balıkçı/ticaret iskelesi olarak kurulan ve Megaralı kurucusuna atfen **Bizas** olarak adlandırılan İstanbul'un asıl yerleşim yerinin, Haliç'in ucundaki **Barbyses** ve **Ydaris** çaylarının Haliç'e döküldüğü yer olduğu sanılmaktadır. [3]. Yani asıl yerleşim ve liman, Haliç kıyılarında; ticaret iskelesi ve denizin gözlendiği yer ise bugünkü Cankurtaran/Kumkapı civarındadır. İlk ve Orta Çağlar'da bir av sahası olarak ün salan Eyüp sırtlarına **Kinigos** (av yeri) denmektedir [4]. Bugünkü Eyüp Meydanı civarı geniş çayırırlıklardır; burada **Skilekeskos** hipodromu ve Di-

vanhane bulunmaktadır ve at/ araba yarışları yapılmakta; hristiyanlık öncesi, yakalanan hristiyanlar ve esirler, vahşi hayvanlarla güreştirilerek öldürülmektedir.[5]

[*] İller Bankası 3.Bölge Md. (İzmir), İmar Planlama ve Harita Şube Müdürü. (Kişisel Bildiri)

Gerek İstanbul'un kurucuları Megaralılar gerekse Klasik Yunan kültürü ve etik yapısı incelendiğinde, **Panteist**, **Animist** ve **Animatist** bir görüşle karşılaşırlar. Doğatanrıcılık ya da Kamutanrıcılık denilen bu anlayış, Tanrının doğada içkin olduğu inancına dayanmaktadır. Herşey canlıdır ve ruh taşımaktadır. Bu yüzden de simgeleştirdikleri Tanrı/Tanrıçalara ibadetlerini yapacakları "**Panteon**" = SAFLIK Tapınaklarını her yere kurmuşlardır. Daha sonra giderek etkinleşecek olan kent mobilyası renkleri de bu inançların sonucu ortaya çıkmıştır. Sözelimi **Beyaz** renk **Panteon**=Saflik'tır. **Mavi**=Dürüstlük, Bütünlük, Gerçeklik; Ruh aleminin kötülöklere üstünlüğüdür. **Kırmızı**=Savaş, doğum, fedakarlık ve Ruh Gücü'dür [6].

II.DOĞU ROMA İMPARATORLUĞU DÖNEMİ: MS.II.YY - MS.VII.YY.

MS.II.yy'da Roma İmparatoru Septimus Severus kötü durumdaki Bizntion şehrini onartır ve oğlu Antoninus Carcallas da kenti ihya eder. Bu yüzden bir süre İstanbul'un adı Antoninian olarak anılır. IV.yy.da Büyük Constantin kentte gelince hayran olur. 7 tepe üzerine kurulmuş oluşu, Haliç ve Boğaziçi'nin konumu dolayısıyla, Roma İmparatorluğu'nun başkenti Roma'ya benzemektedir. Bu açıdan kenti, Nea-Roma

[3] Yılmaz ZENGER, Y.Müh.Mimar. ÖZEL DOKULU KENT PARÇALARININ ÇAĞDAŞ YAŞAMA ADAPTASYONU, Eyüp Sultan Sempozyumu, Tebliğler.Eyüp Sultan Belediyesi Kültür ve Turizm Müdürlüğü. Kültür Yayınları No:7, Sf: 139-144

[4] Ülku ALGIN (1982) İSTANBUL ve İLÇELERİ. Genişletilmiş 3.Baskı. Birsen Kitabevi. İstanbul 1982. 144 Sf. Sf:89

[5] K.Ekrem UYKUCU (1979) İlçeleriyle Birlikte İSTANBUL. Kabraman Yayınları, Kültür Serisi:1, İstanbul 1979, 376 Sf. Sf:222

[6] Zeynep ONUR, Yard.Doç. Suzan HABIB, Mimar. [1995] AKDENİZ KÜLTÜRÜNDE KENT MEKANINDA RENK. Yapı ve Yaşam '95, Fuar ve Kongresi Kitabı "Kültür ve Mekan". 25-30 Nisan 1995, Bursa/Türkiye. TMMOB Mim.Od.Bursa Şb.Yayını, Sf:3

kutsal bir yer olarak kabul eder. [7] Bu dönemde Haliç ticaret ağırlıklı yüklenme boşaltma iskelelerine sahiptir. Ayvansaray civarında Donanma Karargâhları ve Askerî Kışlalar bulunmaktadır.

Klasik Yunan'ın daha da genişlemiş yaklaşımını, Roma Kültürü sunar: Doğa ile bütünleşmek ve doğanın parçası olmak, dolayısıyla da her tür kent mobilyasında Yüce Aklın fiziksel yansımalarını görerek, maddede Tanrılaşmak. Kalıcılığı simgeleyen taş/kerpiç karışımı prestij binalarda ve önemli meydanlarda, caddelerde, tanrılaştığı kabullenilen yöneticilerin heykelleri dikilirken, hristiyan dininin kabulü ile birlikte kutsallık arzeden kişilerin adına kutsal yerlerin yapımı ve onların

heykelleri ile bu tesislerin donatılması yoluna gidilmiştir.

Aziz Kosmos ve Damianos Manastırı, Eyüp Tepesi'nde "Ayamama" (Mamas/Ayios) adlı bir saray ve manastır inşa edilir. Bu manastır kilisesinde; Bizans İmparatorları silah kuşanırlar. Bu gelenek; daha sonraki yüzyıllarda Osmanlı Padişahları'nın da Eyüp'te kılıç kuşanarak padişahlıklarını ilan etmeleri şeklinde devam edecektir.[5]

III. (ROMA DEVAMI) BİZANS İM PARATORLUĞU DÖNEMİ: VII.YY - XV.YY.

Giderek Eyüp Aya Anargiras, Aya

[8] Ülkü ALGIN (1982) İSTANBUL ve İLÇELERİ. Genişletilmiş 3.Baskı. Birsen Kitabevi. İstanbul 1982. 144 Sf. Sf:89
M.Sinan GENİM, Dr. XV. Ve XVI. yy'da SEYREYLE GÖZÜM EYÜP'ü. Eyüp Sultan Sempozyumu, Tebliğler. Eyüp Sultan Belediyesi Kültür ve Turizm Müdürlüğü. Kültür Yayınları No:7, Sf: 142-147
[9] Karoly Kos - İSTANBUL, Şehir Tarihi ve Mimarisi. Çev: Naciye GÜNGÖRMÜŞ. TC.Kültür Bakanlığı, Yayınları/1748. Yayınlar Dairesi Başk.Sanat - Sanat Tarihi Dizisi/108-7, 1995, Ankara, Sf:15,17

Fortini Kiliseleri, Ayios Panteleymon (Theodora) Kilisesi ve Köşkü gibi birçok kilise, manastır ve köşkle donatılır [8]. Bu dönemde yapıldığı sanılan Tekfur Sarayı da, Edirnekapı-Eğri Kapı arasında, sur duvarından yararlanılarak inşa edilmiş, günümüze kadar ayakta kalan önemli bir odak noktasıdır..

Bizans'ın nüfuz kazandığı dönemde Avrupalı Slavlar ve Asyalı göçmenlerle dolu olan İstanbul'un adı **Bizantion**'a çevrilirken resmi dili **Grekçe** (Roma'dan galat olarak Rumca), dini inancı Hristiyanlık'ın **Ortodoks mezhebi**'dir. Roma kültürünün aksine, Doğu-Batı melezi olan **Bizans kültürü**, yaratıcı değil yönlendirici ve tutucu bir karaktere bürünür [9].

Çeşitli kavimlerce muhasara edilen İstanbul, MS VII.yy.da Emevi Ordusu'nca da kuşatılır. Gerek savaşın uzaması, gerekse salgın hastalık dolaşısıyla, savaşçılar arasında bulunan Hz.Muhammed'in bayraktarı Hz.Eyyüb-ül Ensârî de şehid olur ve olduğu yere defnedilir.

IV. OSMANLI İMPARATORLUĞU DÖNEMİ: 1453 - 1923

1. Toplama Kent Asitane ve çevresi: XV.yy.

İstanbul'un Fatih Sultan Mehmet'in ordularınca kuşatıldığı sırada, hocası Akşemseddin tarafından Hz.Eyyüb-ül Ensârî'nin bulunan mezar ve sandukası üzerine 1459'da bir cami ve külliye inşa edilerek burası islâm inancında olanların da kutsadığı bir ziyaretgâh, hatta hacca gidenlerin ve dönenlerin ilk uğrak yeri haline gelir.

Eyyüp, Osmanlı Dönemi ilk sur-dışı yer-

leşme bölgesidir. Fatih tarafından 8 mahalle kurdurulmuş, bu mahalleler, çekirdeği oluşturan cami/mescid yapımcılarının adları ile anılmışlardır: Cezmi Kasım, Fethi Çelebi, Nişancı Mustafa Paşa Mahallesi .. gibi. Fatih Dönemi'nde 4.000 nüfus barındırdığı 1477 sayımından gözlenmektedir [10]. Buna karşılık sur-içi İstanbul'un nüfusu 100.000 kişidir. Nüfus sayımlarında askerler, medrese öğrencileri, esirlerden oluşan bekarlar sayılmadıklarından, gerçek nüfus tam olarak saptanamamaktadır. Günümüze kadar gelen gelenek, hane (ev/bölüm) sayımı üzerinden yapıldığından, gerçek nüfus tahmini olarak bulunmuştur [11].

Haliç civarında küçük yerleşmeler kendilerini göstermeye başlarlar. İstanbul ile Eyüp arasında **Cibali, Ayakapı, Fener, Balat, Defterdar**, karşı kıyılarda **Galata** ile Eyüp arasında **Azapkapı, Kasımpaşa, Hasköy, Halıcıoğlu, Sütlüce Mahalleleri** küçük odaklar oluşturmaktadır.

Eyüp'teki hristiyan ibadethaneleri, Fatih tarafından satın alınarak, yeni ibadethanelerin **Fener**'de yapımına izin verilir. **Ayakapı, Fener, Cibali**'de Rumlar: **Balat**'ta Yahudiler oturmaktadır. Rum armatörlerin gemicilerle yakın irtibatı dolayısıyla bu civarda **meyhaneler** revaçtadır. **Sütlüce**'de Bizans Dönemi'ne uzanan mandralar mevcut-

Halıcıoğlu -Haliç

[10] Gündegül PARLAR (1997) GRAVÜRLERDE EYÜP, Eyüp Sultan Sempozyumu, Tebliğler. Eyüp Sultan Belediyesi Kültür ve Turizm Müdürlüğü. Kültür Yayınları No:7, Sf: 23-32

[11] İlhami YALINKILIÇ (1997). İSTANBUL ÜZERİNE ÇEŞİTLEMELER (Araştırma) İstanbul Bülteni, İst.B.Ş.B.Yayını, Haziran 1997, Yıl:4, Sayı:73, Sf:2

[12] Baba TANMAN, Prof.Dr. EYÜPSULTAN'da TARİKAT YAPILARI.

(1997)Eyüp Sultan Sempozyumu, Tebliğler. Eyüp Sultan Belediyesi Kültür ve Turizm Müdürlüğü. Kültür Yayınları No:7, Sf:102-120

[13] Cibat SOYHAN (1997) TEKFUR SARAYI, ÇEVRESİ, ÇİNİCİLİĞİ ve EYÜP ÇÖMLEKÇİLİĞİ. Eyüp Sultan Sempozyumu, Tebliğler. Eyüp Sultan Belediyesi Kültür ve Turizm Müdürlüğü. Kültür Yayınları No:7, Sf:79-84

[14] İlber OLTAYLI (1977). İSTANBUL'un MEKANSAL YAPISININ TARİHSEL EVRİMİNE BİR BAKIŞ, Amme İdaresi Dergisi, C.10, Sayı:2, Haziran 1977

[15] Evliya Çelebi seyahatnamesi, Cild:1-2, Üçdal Neşriyat, İstanbul 1986

tur ve süt ürünleri meşhurdur.

2. Kent Bayındırlık Hareketleri:

XVI.yy

16.yy'dan itibaren İstanbul'da Temel Aktivite olarak 4 ana odak belirlenmiştir:

a. Ana aktivitelerin yaşandığı **tarihi merkez**: SUR-İÇİ.

b. Uluslararası ticaretin geliştiği **ticaret merkezi**: GALATA/PERA

c. Anadolu'dan gelenlere hizmet veren **çalışma/konaklama merkezi**: ÜSKÜDAR,

d. **Dinsel merkez**: EYÜP.

Yavuz döneminden itibaren halifeliğin de İstanbul'da merkezleşmesi ve Kutsal Emanetlerin buraya getirilmesi, bir tür ikinci hac yerine dönüşmesine sebep olmuştur. Medreseler, tekkeler, yatırımlar,.. şifa arayan insanların akın etmesine de olanak sağlamıştır.

Mahalle dokusu kentsel imajını devam ettirirken, semt ünitelerinin devreye girişiyle daha büyük kitlelere hizmet verecek camiler, Eğitim fakülteleri olan **Medreseler ve Külliyyeler**, yardım kurumları, **imaretler** ortaya çıkar. Bu bağlamda Eyüp, Devlet adamlarının, ulema takımının, sanatçıların ve zengin halkın rağbet ettiği bir semt haline almıştır. Hatta **Devlet ricalinin türbe=anıt mezarları ve kabristanları ile, ermiş ve ulemâ takımının cami-türbe-tekke düzeni** revaçtadır.

Eyüp'te saptanan 60'ün üzerindeki tarikat yapıları da ilgi çekicidir. Bunların bir kısmı **cami/medrese** grubu içinde, bir kısmı **cami/tekke** veya **mesjid/tekke** grubu içinde bir kısmı da **mesken/tekke** grubu içinde değerlendirilmektedir. [12]

Zengin Rum armatörlerin köşk ve evleri taşrandır. Eminönü'ndeki Yahudi Mahallesi (Çıfıt Çarşısı) yanında,

yahudiler Balat'a yerleştirilirler ve 3 katlı evleri (Yahudhaneler) ahşaptandır. **Meryemana Rum Kilisesi, Suda Meryemana Rum Kilisesi** ortodoks ibadethaneleri olup, günümüze kadar yaşamlarını sürdürmüşlerdir. Ayrıca Mimar Sinan'ın eseri **İvaz Efendi Camii** bu devre aittir. [13] Bu dönemde Bizans'tan kalan **Tekfur sarayı, Fil Ahır**ı'na çevrilmiştir.

* **Konut Dışı Kullanım Alanları:**

Bu alanların ortaya çıkışı şöyle sıralanabilir:[14]

a.**Koku,yangın tehlikesi,..** gibi nedenlerle Kent içinde yapılamayacak işlere ait atölyeler.

Sözgelimi:

- *Eyüp'te* -> Çömlekçilik
- *Kasımpaşa'da* -> Tersane

Bu işkollarında çalışanlar da, çevrelerindeki mahallelerde oturmaktadırlar.

b. **Alt gelir gruplarının, sosyal tabakalaşması.** Sözgelimi:

Eyüp'te -> Balıkçılık, Sebzeçilik (Bostanlar)

Sütlüce ve Galata'da-> Süt ürünleri. (Galata sözcüğü Rumca "Süt" anlamına gelmektedir. Bu kesimdeki otlaklar öylesine verimlidir ki, hayvanların sütleri bol ve lezzetlidir.Bu yüzden üst kesime Galata, kıyı kesimine de Sütlüce denmiştir)[15]

Eyüp civarında -> Emekli Memurlar. Bir alt sosyal kesim olarak, daha ziyade Eyüp civarında iskan ediyorlardı [14].

3. Rönesans Ve Hümanizma

Akımları: XVII. yy.

Bu dönemlerin İstanbul'unu BELGE (1984) şöyle tanımlamaktadır :[16] "Eski İstanbul bir bakıma köyler toplamıydı. Sonradan bugünün semtleri haline gelen bu köyler büyük ölçüde kendine yeterli birimlerdi. Dükkanlar, ha-

[16] Murat BELGE, *Yanyana Yabancıların Kenti: İstanbul, Mimarlık* 84/1

[17] Turgut CANSEVER, *Mimarlık* 1976/4

[18] Robert MANTRAN *17.YÜZYILIN İKİNCİ YARISINDA İSTANBUL. KURUMSAL, İKTİSADİ, TOPLUMSAL TARİH DENEMESİ, I.Cilt. Çev: Mehmet Ali Kılıçbay, Enver Özcan, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1990*

yati önemi olan kahve, merkezde yer alırdı. Mahallenin zengini, orta hallisi ve yoksulu olurdu."

CANSEVER (1976) daha detaylı bir tanımlama yapmaktadır:[17] "Tarihi İstanbul şehri, Galata Ticaret şehri, Eyüp ziyaret yeri, Üsküdar. el sanatları alanı olmak üzere birbirinden ayrı olarak yaşayan, birbirleriyle uzak ilişkilerle bağlı, dört şehirden oluşuyor ve buna Boğaz köyleri ilavesiyle meydana gelen modern anlamda bir şehirler galaksisi karışımının bütünlüğünü yansıtıyordu. Ve her biri kendi müstakil merkezi etrafında, kendine verilmiş esas fonksiyonu görüyordu."

Eremya Çelebi'ye göre, 17.yy sonlarına doğru, şu kasabalar yoğunlardu: **Ayvansaray, Cibali, Tekfursaray, Hasköy, Kasımpaşa, Galata, Mumhane. Fener Mahallesi**, Patrikhane'nin de etkisiyle "muteber" bir mahalledir. Daha ziyade Rum armatörlerin oturduğu bu kesimde, taş konutlar, zenginliğin ifadesi sayılmaktadır.

EYÜP Ziyaret Merkezi:

Sadece Türklerin bulunduğu en önemli köy'dür. Kadı, Subaşı ve Mütvellî bulunmaktadır. Çok sayıda bağ ve bahçesi mevcuttur. Evliya Çelebiye göre [15], 1080 duayeri, medreseler, okullar, zaviyeler, bir imarethane, bir hamam çeşmeler ve mezarlıklar mevcuttur. **Şah Sultan, Valde Sultan Camileri, Maktüloğlu Yalısı** dönemin ünlü yapıtlarıdır.

Geçen yüzyıllardaki mesleklerin dağılımına uygun bir yaşam devam etmektedir. **Balıkçılar, ayakkabı imalatçıları** mevcuttur. Süt pazarında **yoğurt kaymak satıcıları**, kutsal ziyaretgah çevresinde her türlü **sahafiye, gül yağı, tesbih, yazma**, vb.. satılmaktadır. Özellikle Kurban bayramı öncesi

"Hayvan Pazarları" kurulmakta, her zaman için "adaklık" horoz satışları yapılmaktadır.

KASIMPAŞA Tersanesi:

Bu kasaba, yabancı gezginlere göre [18] **güzel evlere, küçük sevimli camilere ve Osmanlı'nın en güzel hamamına** sahiptir. Burada bir Tersane ve forsaların kapatıldığı bir **zindan** mevcuttur. Dinsel kurumlar ise, Haliç'e inen iki vadide yerleşmiştir. Kasımpaşa'da bir silah deposu vardır. Ayrıca üniformalar için **kumaş dokuma fabrikası, boza, peksimet, mum ve ordu malzemesi imalathaneleri, fırınlar** mevcuttur.

Meslek grupları üçe ayrılır:

1. **Askerler:** Kaptanlar, azepler, gardiyanlar, gemici dayılar
2. **Esnaf:** Marangozlar, demirciler, tüccarlar, bahçıvanlar
3. **Dervişler, öğrenciler.**

HASKÖY ve OKMEYDANI

Mevkii:

Hasköy'le Kasımpaşa tersanesi arasındaki meyveliklerin arasına **Sultan İbrahim** büyük bir **av köşkü** ve **ahır** yaptırdı. Burada **Okçuluk** çalışmaları yapılmaya başlanır ve yarışmalar düzenlenir. Mevkie **Okmeydanı** denilir.

KAĞITHANE Köyü:

Haliç'in devamındaki Kağıthane Deresi ağzında bir **Baruthane** mevcuttur. Enerjisini dere akıntısından sağlamaktadır. Kağıthane Köyü, **çayırılık ve ağaçlıklar** içinde birkaç ev, bahçe ve meyvelikle geniş mesire yerlerinden oluşmuştur.

Evliya Çelebi de [15] ünlü Seyahatnamesi'nde, İstanbul'un pek çok Mesire yerine sahip olduğunu, insanla-

[19] Cihat SOYHAN (1997) **TEKFUR SARAYI, ÇEVRESİ, ÇİNİCİLİĞİ VE EYÜP ÇÖMLEKÇİLİĞİ**. Eyüp Sultan Sempozyumu, Tebliğler. Eyüp Sultan Belediyesi Kültür ve Turizm Müdürlüğü. Kültür Yayınları No:7, Sf: 79-81

[20] Tülay ARTAN (1992). **BOĞAZIÇININ ÇEHRESİNİ DEĞİŞTİREN SOYLU KADINLAR VE.. SULTANEFENDİ SARAYLARI**, İstanbul Dergisi, 1992/3,

[21] K.Ekrem UYKUCU (1979) **İlçeleriyle Birlikte İSTANBUL**. Kabraman Yayınları, Kültür Serisi:1, İstanbul 1979, 376 Sf. Sf:374

[22] Zeynep ONUR, Yard.Doç. Suzan HABİB, Mimar. [1995] **AKDENİZ KÜLTÜRÜNDE KENT MEKANINDA RENK**. Yapı ve Yaşam '95, Fuar ve Kongresi Kitabı: "Kültür ve Mekan". 25-30 Nisan 1995, Bursa/Türkiye. TMMOB Mim. Od. Bursa Şb. Yayını, Sf:37

rın dinlenmek-eğlenmek-gezme için buralara pikniğe geldiklerine değinmektedir. Hatta buralarda özellikle Ramazan Bayramları'nda panayır, gösteri yerleri açılmaktadır. Yine Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nde Defterdar semtinde 250 adet çanak/ çömlek/ bardak satan dükkanın bulunduğu belirtilmektedir. Kağıthane ve Sarıyer'den getirilen çamur ile maşrapa, desti, sürahi yapılmaktadır. İznik ve Çin tarzı üretim sonucu, bu destilerden içilen suyun lezzeti farklı olmaktadır. [19]

*** Konut Dışı Kullanım Alanları:**

Konut dışı kullanım alanlarının, Haliç çevresinde odaklandıklarını izlemek mümkündür:

Haliç -> Liman ve tersane, denizciler için meyhaneleri, mesire yerleri,

Kağıthane -> Baruthane, silah atölyeleri,

Eyüp -> Medreseler, imarethaneler; balıkçılık, hayvan pazarları, çömlekçilik

Ayvansaray -> Gemi kalafatlama

Sütlüce ve Galata -> Süt Ürünleri,

Okmeydanı -> Askeri ordugah,

Galata -> Ticaret işletmeleri.

Karaköy -> Mumculuk, Yelkencilik, Yemenicilik,

Eminönü -> Çarşılar, kapanlar (tek tür ürün satan hanlar), matbaacılık,

4. Doğa - Bahçe - İnsan: XVIII.yy.

Osmanlı İmparatorluğu'nun Fransa ile ilişkilerini güçlendirmeye başlamasıyla birlikte, Fransız yaşam ve düşünce tarzı yaşamı etkilemeye başlar. 18.yy Avrupası'nda Değişim rüzgarları esmektedir. Fransa'da ihtilal olmuş, tesisleri komşulara yayılmıştır. Avrupa'daki gösterişli, özentili bahçeler, yerini basit geometri, dekoratif ve tarhlı bitkilere bırakır. İç bahçeler

kıymet kazanmaya başlar. Havuzlar, küçük şelaleler, heykeller bahçeleri süsler. Doğadan kopuk, dekoratif, sembolik güven duygusunu tatmin eden, evcimen bir bahçe anlayışı ile doğadan soyutlanma düşüncesi, mikro mekalara yansır. Bu dönemde Batı'dan en fazla etkilenen Eyüp olmuştur.

18.yy., Lale Devri olarak da bilinen, saray eğlencelerinin Kağıthane Deresi'nin iki yakası boyunca taşıdığı, Haliç kıyılarının küçüklü-büyükü yalılar-konaklar-köşkler ve sahil saraylarla dolduğu, Hollanda'dan soğan getirtilerek nefis Lale Bahçelerinin tanzim edildiği bir dönemdir. Bu kesim Sa'dâbâd = Kutlama/şenlik yeri adıyla anılmaya başlanır. Kelimenin başka bir anlamı da "Kutlu/Uğurlu/Bayındır yer" demektir. Çinilerden her türlü süsleme ögesine kadar kullanılan motif "lale"dir ve devre de adını verecektir. Lale devrinde çeşmeler, sebiller, saraylar, külliye-ler, tekkeler yapılır. III.Ahmet'in, Nevşehirli Damat İbrahim Paşa'nın sarayları; Mihrişah Sultan, Zal Mahmut Paşa Külliyesi; (II.Mahmut'un eşlerinden) Saliha Sultan Çeşmeleri bunların arasındadır.

İnsanlarda yeni bir yaşam standardı ortaya konmuştur: Sayfiye = Yazlık. Fener civarında yoğunlaşmış bulunan Rum Armatörler, Karadeniz trafiğini ele geçirmenin zenginliği içinde, Boğaz boyunca yalı ve köşkler yaptırır. Boğaziçi, eski törensel aks olan Divanyolu'nun yerini almıştır. Padişahlar, Haliç Yolu'yla Eyüp sahiline gelmekte, Hüsrevpaşa Külliyesi ile Adile Sultan Türbesi arasındaki iskeleden Eyüp Camii'ne törenle gitmekte ve kılıç kuşanmaktadırlar.

Sultan kızları, kızkardeşleri ve kardeş kızları, Sultanefendiler; evlenince Haliç'te Eyüp; Boğaz'da Ortaköy-Ku-

ruçeşme ile Akıntıburnu-Arnautköy kıyılarındaki sahilsaraylara yerleşerek ideolojik görüşleri sürdürürler. Kadınefendiler, iktidara ortak hanedanın meşru mirasçılarınıdır [20]. **Karaağaç, Esma Sultan, Beyhan Sultan, Fatma Sultan Sarayları** gibi 30 civarında sahilsaray, Haliç kıyılarını süsler.

Eyüp'ün mesireleri şöyle sıralanabilir:

GÜMÜŞSUYU: Eyüp'ün ünlü mesire yeridir. Çeşmesi de vardır. Namzagah yerinin ilerisinde **Celletlar Mezarlığı** bulunmaktadır. Her ne kadar kanun adına idam işlemini gerçekleştireyorlarsa da, cellatların normal kişilerle aynı mezarlığa gömülmesine izin verilmemiştir. Gümüşsuyu Deresi ve arkasındaki Bülbül Deresi'ne inen kesim gezi ve mesire yeri olarak kullanılmıştır.

FULYA Tarlası: Önemli bir mesire yeridir. Fulya tarlaları, **Lale, gül, zerrin** ve **sümbül** bahçeleri ünlüdür. Tümüne Fulya Tarlası adı verilmiştir. Bu çiçekler, cuma pazarlarında satılır. Çiçek bahçeleri oratasında havuz vardır. Geceleri, sabahlara kadar süren **havuzbaşı sohbetleri** yapılır. Bu semtin **kaymağı, kebabı, kuş lokumu, reçellik gülleri** ve **can erikleri**, aranan ürünleri arasındadır.

ALİBEY Köyü: Tarihi mesire yeridir. IV.Mehmet tarafından yaptırılan av köşkü, harabolunca III.Ahmet tarafından onartılmış, Çınaraltı tanzim edilmiş ve 3 havuz eklenmiştir. Kağıthane gezilerinde buraya uğranır. **Mısırı** ünlüdür. **Sütlek** veya **Albeyköy sütlü mısırı** diye günümüze kadar satışı devam etmiştir. [21]

Damat İbrahim Paşa, harabe halindeki **Tekfur Sarayı**'ni onartır ve **çini ustalarına atölye** olarak kullandırır. Bu

dönemdeki yapıları gösteren gravürlerden, ahşap yapılaşmada giderek barok stilin belirdiği, tezyinatın arttığı; buna karşılık yaşam şeklinin pek değişmediği; ancak daha müreffeh konutlara geldiği gözlenebilmektedir. İslam Mimarisi'nin tüm saltanatı, Ortaasya sanatının da karışımı ile bu yüzyılda da devam etmiştir. Konutlar rengarenktir. Mezar ve medreselerde, cami içlerinde sırlı tuğlalar, pano etkisi veren çini kaplamalar, geometrik biçimler ve halı desenleri bol bol kullanılmıştır [22].

İstanbul'un **Limanı Haliç**'tedir, **Donanma** burada demirli durur. Bu yüzden **Tersane** hizmetlerinin de yakınında olması doğaldır. Ayrıca şahıs eliyle **kayık** işletilir ve **taşımacılık** yapılır. Hristiyan denizcilerin beklemeleri için, Ayvansaray/ Cibali iskelelerin yan taraflarına **meyhaneler** yapıldığı gibi, Eyüp'te de müslüman kayıkçılar için **kahvehaneler** yapılmıştır. Kayık ücretleri kürek sayısına göre saptanmaktadır. 19.yy başlarında Eyüp'te, Bostancı iskelesi ile Bahariye Kasrı arasında 7 kahvenin bulunduğu kayıtlıdır [23].

Bu dönemde Eyüp'te **Oyuncakçılık** önem kazanır. İstanbul sur-içi ve Anadolu'ya sevkiyat başlar. Tahta, deri, toprak üzerine renk renk boyanan bu oyuncaklardan tefler ve ağızlıklı minik testiler ünlüdür. Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nde, Eyüp'te 100 oyuncakçı dükkanı, 105 çalışan nefer sayılmıştır. [24]

Sa'dâbâd kasırlarından ileride, Haliç'i besleyen derelerden biri üzerinde bir kâğıt fabrikası kurulur; dereye de adını verir. Daha sonra gelişen işkolları dereyi ve giderek Haliç'i kirletmeye başlayacaktır. ERİNÇ (1980) nüfusun giderek artması, endüstriyel gelişme ve yayılma, ormanların kullanımı; toprak aşınmasını büyük ölçüde hızlandırması

[23] DÜNDENDEN BUGÜNE İSTANBUL ANSİKLOPEDİSİ. Ana Basım AŞ. İstanbul 1994, C:3, S:254

[24] Nurullah TILGEN (1939). EYÜP OYUNCAKÇILARI. Türk Folklor Araştırmaları. İstanbul, 1939. S:1985

[25] Sırrı ERİNÇ, Dr. (1980) JEOKOLOJİ AÇISINDAN İSTANBUL YÖRESİ. İstanbul Üniversitesi COĞRAFYA Enstitüsü Dergisi. Edebiyat Fak.Matbaası, İst.1980, Sayı:23, Sf:284

sonucunda hidrolojik bilançonun olumsuz yönde etkilendiğine; ve bu olumsuzluğun, iç yörelerdeki bazı koyların millenmesine neden olduğuna değinecek; buna en güzel örneği. **Haliç** olarak gösterir. Haliç'in giderek dibinde çökleşme artar. Kentsel ve endüstriyel faaliyetler geliştikçe, rekreasyon (gezi/mesire) alanları önemini yitirmeye ve beşeri kimliğini değiştirmeye başlayacaktır. [25]

5. Tanzimat - Islahat - Meşrutiyet (Düzenleme-Düzeltim-Koşulluluk) Dönemi: XIX.yy.

19.yy'a kadar İstanbul-Galata-Eyüp-Üsküdar merkezleri ve Boğaz Köyleri; modern anlamda bir **Galaktik Kent hüviyetini** sunarken; 19.yy yoğun ticaret aktivitesi, günümüzün TEK şehir-metropolis olgusunu hazırlamış,temellerini atmıştır [26].

Haliç'in taşımacılık ve besleyen dereleri dolayısıyla imalata olan çekiciliği sonucu, **sahil saraylar** bu yüzyılda yerlerini imalathane ve **depolar**a terketmeye başladılar. Sözcüleri 1828'de işletmeye açılan **İplikhane Fabrikası** için Hatice Sultan, Hanım Sultan ve Hançerli Sultan sahil sarayları yıktırılır. Ancak 1871'de fabrika işlevini kaybeder, kışlaya çevrilir.**İplikhane Kışlası** olarak anılır. 20.yy'da yıktırılır; yeri parsellenerek satılır. **Keza Tekfur Sarayı** bir kez daha kimlik değiştirir ve **Şeşhane** (6 yivli topdökümhanesi), ardından da **Yahudhane** (Yahudi Evi) ve **cam fırınına** çevrilir.

1836'da ahşap olarak inşa edilen **Cisr-i Atik** (I.Unkapanı Köprüsü) kullanıma açılır. Eski yince 1853'de (II.Unkapanı Köprüsü) yenisi devreye girer.

Tanzimat öncesi'nde İstanbul'a gelen gezginlerden Jane Pardol'un anılarında, yalı ve evlerin renk düzenleri

şöyle tanımlanmaktadır: [27].

* **Türk Yapıları** [Evler,Yalılar] -> Parlak renklerde dir,

* **Ermeni ve Rum Yapıları** -> Donuk K_ırmızı,kurşuni renklerde dir,

* **Yahudi Evleri** -> Kara renktedir.

* **Zengin Reaya veya Devlet Memurları'na ait büyük konutlar** -> İki ayrı ev gibi görünmesi için iki ayrı renge boyanarak, alt sınıfların incinmesi engellenmiştir

Toplumun başı eğitimle, okumakla pek hoş değildir. Bunun yerine **kahvehaneler** sohbet yerleridir ve konuşarak bilgi alış-verişi yapılır. Bu yüzden, devlet işlerinin konuşulduğu/ eleştirildiği sohbetlere de "**Devlet Sohbeti**" denmiştir. Giderek bu eleştiriler, Karagöz-Hacivat gölge oyununa ve Kavuklu/Pişekar Orta Oyunu'na dökülerek yapılmıştır[28].

TANPINAR'ın eserlerinde, zamanla çehre değiştiren İstanbul kahveleri anlatılır [29]:

"Tanzimattan sonra insanla beraber kahve zevki de değişti. Viyana ve Paris usulü, duvarları aynalarla süslü, sandalye ve masalı kahveler açıldı ve bugün o kadar zevkle dinlediğimiz Katibim türküünde kolalı gömleği ve setresiyle alay edilen İstanbul beyleri bu kahvelerde toplanmaya başladılar. Aziz devrinde birdenbire yayılan gazete zevki yüzünden, bu kahvelerin bir kısmı kiraathane adını aldılar..."

Bu kahvelerden biri de ünlü Fransız yazar **Pierre Lotti**'nin sık sık uğradığı ve bu gün adını taşıdığı Eyüp sırtlarındaki **Ragıp Ağa** kahvehanesidir.

Aynı şekilde Hamamlar da önemli sosyal kurumlardır. İnsanlar oraya sadece yıkanmaya değil, sohbet etmeye ve boş vakitlerini geçirmeye giderler. Haftada bir yapılan bu ziyaretlerin kutsal bir yanı da vardır [30]. Bu bağlamda, Eyüp'te, çeşitli dönemlerde yapılmış 10 hamam mevcuttur.

[26] Bülent TANIK, KÖP-RÜPİRİN, Mimarlık 84/1

[27] Zeynep NAYIR. AR-NAVUTKÖY TARİHİ ÇEVRE ÖZELLİKLERİ. ODTÜ Mim.Fak. Dergisi, Cild:4, Sayı:2

[28] İlber OLTAYLI (1984), İSTANBUL ALBÜMÜNDEN PARÇALAR, Mimarlık 84/1, Mimarlar Odası Yayını

[29] TANPINAR'ın İSTANBUL'undan GÜNÜMÜZE KOLAJ (1997). Arkitekt, Temmuz 1997, Sf:35

[30] Aslı KAYABAL (1992). HAMAMDAN ÇARŞIYA, SKYLIFE, 12/92, Yıl:10, Sayı:116, Türk Hava Yolları A.Ş.Yayını

1845'de ahşaptan inşa edilen **Cisri Cedid** (I.Galata Köprüsü) kullanıma açılır. Eskidikten sonra 1863'de yenisi (II.Galata Köprüsü devreye girer.

1852'de Ayvansaray-Piripaşa arasına inşa edilen ahşap **Yahudi Köprüsü** kullanıma açılır. Ancak maişetleri kapayan kayıkçılar tarafından 10 gün sonra yakılır. [31]

Haliç'in İstanbul yakası, eski düzenini korumaktadır. Zahire ticarethaneleri ve depoları olan **Unkapanı, Balkapanı ve Yağkapanı** gibi Haliç İskeleleri'nden yükleme boşlatmalar ve deniz ticareti devam etmektedir. [32]

Yüzyılın sonlarında Avrupa'da, "seri üretim" fikri, üretime katılanları da kapsayan bir düşünce tarzını oluşturur ve Endüstri Devrimi patlak verir. Yalnızca ihtiyaca cevap veren yalın, kısıtlı, standardize ve seri üretim temel amaçtır. Bu yüzden ahşap işçiliğiyle yapılan ve renk renk boyanan Eyüp oyuncakları, tarihe karışmaya başlar. Ancak küçük toprak testiler ve tefler, günümüze kadar yaşamlarını sürdürmüşlerdir.[33].

6. İttihat ve Terakki (Birlik ve Gelişim/İlerleyiş) Dönemi ve Anadolu İhtilali: 1900 - 1923

Yüzyılın başı ile Başkentliği yitiriş arasındaki bu dönem, siyasal karışıklıkların yaşandığı, Abdülhamid baskılarının azalarak "İttihat ve Terakki Dönemi"nin (1908-1918) hükümsürdüğü, Balkan Savaşı'nın yaşandığı (1912), I.Dünya Savaşı'nın başlayıp bittiği (1914-1918), İstanbul'un işgal edildiği (1919-1922) ve ekonominin allak bulak olduğu, Anadolu İhtilali'nin Türkiye Cumhuriyet Yönetimi ile sonuçlandığı (1919-1923) bir dönemdir.

Avrupada başlayan ve tüm dünyaya yayılan endüstrileşme akını, eş zamanlı

olmasa bile hemen her ülkede kendini hissettirmiş ve sosyal dokuyu değiştirmiştir. EYÜCE (1995) bu değişimin farklılaşma yönünde değil, birbirine benzeme yönünde olduğuna değinir [34].

Haliç çevresi sanayi kimliğini sürdürürken, Eyüp Mesire yerlerinin yavaş yavaş kimliği kaybolmaya başlayacak, **Kutsal Merkez** kimliği baskın olarak devam edecektir. Eyüp Sultan en önemli dini ziyaretgahtır. Bu dönemde, Mescid yanlarında mezarlıklarda gündüz adak adanıp, mum dikilmekte; dua edilmekte ya da mezar başında durulup dedikodu yapılmakta; geceleri otlar arasında gizlice kafa çekilmektedir [35]. Bu konuda o dönemi anlatan romanlarda ilginç tanımlar yer almaktadır [36]:

Sf:226

"-Bu topraklardaki ölümler gerçek ölü. Cesetleri yıkamış toprağa gömüldükten sonra kimse onları hatırlamıyor. Gerçi rubrlarına o kadar 'Mevlit' okunuyor, o kadar 'Yasin' okunuyor, fakat o okuyuşların mezarda çürüyen cesetlerle hiçbir ilgisi yok. Ölen vücutlar, balk için artık taştan, topraktan ibaret cansız madde. Belki ölümlere karşı alınacak en doğru tutumu bu balk gösteriyor.

Fakat bala bayata karışan dirileri meşgul eden mezarlar yok değildi. Bunlar evliya mezarlarıydı. Onların, dirilerin hayatında rolleri henüz bitmemişti."

Bu dönemde **Reşadiye Mektebi İbtidadi** (1902) ve **Sultan Reşat Türbesi** (Haliç kıyısında) inşa edilir. **Feshane-i Amire, Mezbaha, depo binaları, buzhane... Sümerbank Defterdar Yünlü Fabrikası**, dönemin önemli yapılarıdır.

1910'dan sonra Haliç boyunca vapur iskeleleri inşa edilir. Şirket-I Hayriye Vapurları, Galata Köprüsü'nden kalkmaktadır. 1911-13 arası, 1.Ulusal

[31] Ahmet Kamil GÖREN (1997) GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE AYVANSARAY. Eyüp Sultan Sempozyumu, Tebliğler. Eyüp Sultan Belediyesi Kültür ve Turizm Müdürlüğü. Kültür Yayınları No:7, Sf: 148-171

[32] Bülent TANIK, KÖPRÜPİRİN, Mimarlık 84/1

[33] Ayşe PEKİN (1992), İSTANBUL'un KUTSAL SEMTİ EYÜP. SKYLIFE, 12/92, Yıl:10, Sayı:116, Türk Hava Yolları A.O.Y

[34] Ahmet EYÜCE, Doç.Dr.(1995), Kıvılcım KESKİNER, Ar.Gör. MİMARİ MEKANIN OLUŞUM SÜRECİNDE KÜLTÜREL ETKİLER. Yapı ve Yaşam '95, Fuar ve Kongresi Kitabı: "Kültür ve Mekan". 25-30 Nisan 1995, Bursa/Türkiye. TMMOB Mim. Od.Bursa Şb.Yayımlı, Sf:13

[35] İlber ORTAYLI (1984), İSTANBUL ALBÜMÜNDEN PARÇALAR, Mimarlık Dergisi TMMOB Mimarlar Odası Yayımlı 84/1.

[36] Halide Edip ADIVAR (1936), SİNEKLİ BAKKAL (roman), 46.Baskı, Atlas Kitabevi, İstanbul 1993

[37] Aydın BOYSAN (1988) SEVGİ ve ÖZLEM. Türkiye Kültür ve Sanat Dergisi. Yıl:18, Sayı:56, Ekim 1988 Akbank Kültür Yayınları.

Mimari tarzında yapılmış, Türkiye'nin ilk termik elektrik santrali, Silahtaraga'da kurulur.

1920'lerde Boğaziçi'ne giden vapurların başiskelesi Galata Köprüsüdü. Köprü altındaki bekleme salonlarında oturulmaktadır [37]. Haliç, yeşil denizdir, suyun dibi görünmektedir ve kiralık plaj kabinleri bulunmakta dır. 1920'de Türkiye'ye iltica eden **Barones Taskin**, anılarında Galata Köprüsü'nü şöyle anlatır [38].

Sf:26

"Galata köprüsünden ilk kez geçtiğim günü hatırlıyorum. Yanıma 5 kuruşluk belva ve 5 kuruşluk ekme almıştım, köprüden geçerken de 1 kuruş ücret vermiştim. Köprü'nün iki yanı da bomboştu, bina ve ev yoktu. Haliç kayıklarla kayınıyordu...."

IV. TÜRKİYE CUMHURİYETİ DEVLETİ:

Genel bir bakış açısıyla 1920 - 1970 arasını Mimari ve şehircilikte "**Modern**" dönem olarak adlandırırırsak, 1970'lerden itibaren "**Post-Modern**" bir anlayışın yasılmakta olduğu gözlenebilecektir. Aklın ve mantığın, rasyonel/fonksiyonel olarak ele alındığı ve planlamaların kamuyu temsilen devlet eliyle yaptırılıp re'sen onandığı modern döneme karşılık; yerleşmenin ve katılımcılığın savunulduğu; kullanımcının taleplerine ağırlık verilerek çözümler getirilmeye çalışılan post-modern yapılanma ürünlerini ülkemiz ve Eyüp de yakından takip etmiştir.

1. Devletçilik Dönemi:

1923 - 1950

Yenilenmekte olan Galata/Pera kesimine göre İstanbul'un muhafazakar kanadını temsil eden Sur-içinde dura-

ğanlık sürerken, Sur-dışı yerleşimlerinden Eyüp'ün merkezi, muhafazakar davranmaktadır. ABD'nin Türkiye'ye makine ve teçhizat yardımı, kırsal kesimde ürün artışına neden olur. Ancak toprak yeterli değildir, bu yüzden de işgücü, sanayileşmekte öncülük eden İstanbul'a doğru akmaya başlar. **Rami, Bayrampaşa** gibi çevre yerleşimlerde sanayileşme gelişmeye başlar.

Binalar ahşap ve sıkışık, yoğundur. Mahalle düzeni bakımsız, sağlıksız koşullardadır. Halk muhafazakar, yaşam durağandır. Ancak yangınlar sayesinde yenileşme hareketleri yapılabilmekte, düzenli sokaklar, yasalar doğrultusunda açılabilir.

1930'lu yıllarda Avrupa'da yeni bir akım devrededir. İngiliz kökenli olmasına rağmen yüzyılın başından itibaren Almanya, Rusya ve İtalya'da yandaş bulan "**Monamental**" = **Haşmetli/Heybetli Kentler ve Mimari tarzı**. Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'ne de bu mimarinin rüzgarları değer. Özellikle Ankara'da uygulanmaya başlayan modelin İstanbul'daki örnekleri, yeni açılmakta olan semtlerde kendini gösterir. Yıldız biçimli meydanlarda biten geniş caddeler; kent girişlerine konan simgesel heykeller; meydanlardaki anıtlar ve anıtsal prestij binalar; Devletçiliğin esas olduğu ve Devlet'in finanse ettiği İdeolojik ve Politik kriterlere de uyumaktadır:

a. Plan kararları, Devlet'in davet ettiği yabancı mimar ve şehircilere Re'sen yaptırılır.

b. Dönemin simgesel yapıları [Cumhuriyet Anıtları, heykelleri] ve prestij mekanlar [Cumhuriyet Caddeleri, meydanları] ortaya çıkar [39].

1933 yılında İstanbul ve çevresinin planlanması konusunda Alman Hermann Elgötz, Fransız Alfred Agache ve

[38] Jak DELEON (1993), PERA HATIRATI - Anı/Arşiv, Gözlem Gazetecilik Basım ve Yayın A.Ş. İstanbul 1993

[39] Zekiye YENEN (1993) TÜRK KENTİNDE AÇIK ALAN OLGUSUNA ANALİTİK BİR YAKLAŞIM. İstanbul, YTÜ Şehir ve Bölge Planlama Bölümü. 1993 Ders Notları.

[40] İSTANBUL METROPOLİTEN ALAN NAZIM PLANI 1/50.000, 1980 RAPORU. TC. İmar ve İskân Bakanlığı, Planlama ve İmar Genel Müdürlüğü, Metropolit Daire Başkanlığı. Büyük İstanbul Nazım Planı Bürosu Başkanlığı, Sf:4 Aret GÜLMEZ (1976) BÜYÜK İSTANBUL METROPOLİTEN ALANI İÇİN ÖNERİLEN ÜTOPIK GELİŞME MODELİ. Yüksek Lisans Tezi. İTÜ Mimarlık Fakültesi, Şehircel Bölgeler ve Ulaşım Kürsüsü. İstanbul 1976, Sf: 35-38

H.Lambert davet edilir. Üçü de ayrı ayrı öneri planlar sunarlar, sonuçta Elgöztz'ün planı beğenilir. Elgöztz, gözlem ve etüdleriyle planını da açıklayan bir rapor hazırlar[40].

Buna göre:

Kazlıçeşme ile Eyüp arasında ulaşımı sağlamak için bir demiryolu,

Eyüp ve Balat'a (mevcut 2 köprü dışında) 2 köprü daha yapılması,

önerisinde bulunur. Raporu değerlendiren jüri, sonuçta onun hazırladığı proje ve raporu baz alarak bir plan hazırlar. Fransız şehircilik Enstitüsünden H.Prost'la bir mukavele yapılır. [41]

1937 yılında Prof. Martin Wagner ve Henry Prost tekrar davet edilir ve İstanbul planlaması üzerinde çalışırlar. Prost'un Türk uzmanlarla birlikte hazırladığı ve kenti üç ana bölüme ayırdığı Nazım Plan çalışmalarından 30 Haziran 1943 tarihli "1943-1953 ON SENELİK PLAN - İSTANBUL MİNTİKASI PLANI"nın içeriğindeki "1.Derecede Acele olarak Başarılması Lazım Gelen Nazım Planının Büyük Caddeleri" şerhini taşıyan bölümünde "Eminönü - Haller - Atatürk Köprüsü, Tophane - Karaköy - Atatürk Köprüsü" güzergahları yer almaktadır [42]:

Plandaki diğer öneriler şöyledir

Avrupa - Asya Otomobil Yolu - III.Haliç Köprüsü,

Eyüp - Sütluçe arsına Küçük Sanayi, Eyüp - Ayvansaray civarına mezarlıklar,

Bunun sonucunda da şu kararlar alınır:

Haliç'in Çevre düzenlenmesine geçilmelidir,

Haliç çevresindeki endüstri kuruluşlarına hizmet götürecek yollar düşünülmelidir,

Atatürk Köprüsü ile Alibeyköy ara-

sına büyük sanayi alanları planlanmalıdır,

Unkapanı'na hal ver balıkthane yapılmalıdır,

1939-40 arasında önerilen bu planlar, Bayındırlık Bakanlığı'nca incelenmeye alınır ve temel kararlar doğrultusunda kısa zamanda çalışmalar geçilir. Bazı öneriler ise eskiz aşamasında kalır, gerek siyasi gerekse mali yönden uygulanamaz.

2. Çok Partili Siyaset/ Serbest Pazar Ekonomisi/ İhtilal Dönemi: 1950 - 1960

1950, genel seçimlerle birlikte, çok partili düzene geçilen ve Devletçilik - Merkezîyetçilik görüşlerinde reformun başlatıldığı yıldır. Liberalizme yeşil ışık yakılır. Artı ürün miktarında meydana gelen yükseliş ve bunun kanalize edilmeye çalışıldığı gözlenebilmektedir. Sonuçta "**Heybetli Kentler**" akımının daha ılıman tarzı olan "**Kent Bayındırlık Hareketleri**"ni gündeme getirecektir. Bu demektir ki, yönetim, kendi gücünü ve kimliğini vurgulayıcı prestij yapı veya projelere öncülük edecektir. Büyük konut blokları, geniş yeşil alanların ortasında belirir. Giderek kent merkezleri rant dolayısıyla yükselir. **Kamu alanları özelleştirilir. Prestij binalar**, gösterişe yönelik olarak ortaya çıkmaya başlar. Sonuçta kent bütünlüğü kaybolur. Modernleşme hareketiyle birlikte ortaya çıkan yalın formlar, daha sonraları "**Sabun Kalıbı Binalar**" tarzında yorumlanan seri apartımanlaşmanın da başlangıcıdır.

1955-60 arası, İstanbul'un günü gününe hazırlanan planlarla imar uygulamalarının yapıldığı çok hareketli bir dönem yaşanır. Muhafazakârlığı ile tanınan Sur-içi ve dışı kesimlerde büyük bir operasyon başlar ve kent, dev bir inşaat alanına dönüşür.

[41] Lale BERKÖZ (1991) TÜRKİYE'DE METROPOLİTENLEŞME SÜRECİNDE KENTSEL İLİŞKİLER KONUSUNDA BİR ARAŞTIRMA. İSTANBUL METROPOLİTEN KENT ÖRNEĞİ. Doktora Tezi. İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Mart 1991.

[42] Henry PROST (1943). 1943 - 1953 ON SENELİK PLAN. Resim:302, Rapor:265. Henry Prost Arşivi. 1997 İZFAŞ İzmir Enternasyonal Fuarı Sergisi.

[43] Dr.Perteve KORÇA - Dr.Handan TÜRKÖĞLU. (1991).ŞEHİR MERKEZİNDE ŞEHİRSEL TASARIM: KUZEY AMERİKA DENEYİMİ. 1.Kentsel Tasarım ve Uygulamalar Sempozyumu. 23-24 Mayıs 1991. MSÜ/İST. Sf:235

[44] Zeynep ONUR, Yard.Doç. Suzan HABİB, Mimar. [1995] AKDENİZ KÜLTÜRÜNDE KENT MEKANINDA RENK. Yapı ve Yaşam '95, Fuar ve Kongresi Kitabı: "Kültür ve Mekan". 25-30 Nisan 1995, Bursa/Türkiye. TMMOB Mim. Od.Bursa Şb.Yayını, Sf:45

[45] Mehmet Nermi HASKAN (1996) EYÜP SULTAN TARİHİ. İlaveli 2.Baskı. İstanbul, Eyüpsultan Belediyesi, Sf:7

Bunun için de:

Yolların genişletilmesi kararlaştırılır ve tarihî dokunun tahribi başlar,

Dinsel yapıların yerini Eğitim ve Kültür yapıları alır.

Sonuçta Eyüp de bu çalışmalardan nasibini alır. Camiin çevresindeki doku zedelenerek, cami ortaya çıkartılır.

Sur-dışı'nda mısır patlağı gibi ortaya çıkan işletmeleri düzenlemek ve yönlendirmek açısından 1955'te *İstanbul Sanayi Nazım Planı* onaylanır.

1959'da İstanbul'un Mücavir Alan sınırları tesbit edilerek onanır. 1960 yılında, Belediye sınırları dışındaki Mücavir Alanları da kapsayan 1/10.000 ölçekli bir *Nazım Plan* hazırlanır ve Bakanlar Kurulu'na sunulur. Ne var ki 1960 ihtilâli dolayısıyla proje rafa kaldırılır.

3.İhtilal/ Hızlı Sanayileşme/Montaj Sanayi Dönemi: 1960 - 1970

Bu dönem, aynı zamanda **Hızlı Sanayileşme** dönemidir. 1950'lerin Açık Pazar Ekonomisi, 1960'larda **Montaj Sanayii**'ne dönüşür. Hızlı sanayileşme, Sanayi Bölge Planlaması'nı gerektirecektir. Bu ise, İstanbul'un **Gecekondu** denen derme-çatma binalarla sarılması ve de yağmalanması anlamını taşıyacaktır. Sanayi Nazım Planı üzerinde görüşme açan Milli Güvenlik Kurulu, Sanayi Alanları'nı da kapsıyacak bir "**Bölge Planı**" hazırlanması üzerinde durur.

Belediye gelirlerinde giderek daralmalar yaşanmaya başlanmıştır. 1960'larda İTÜ'de deneme yayınlarına başlayan TV, siyah-beyaz da olsa, '60'ların sonlarına doğru evlere girer. Bu ise, **sinema ve eğlence** yerlerinden rüsum alan belediyelerin gelirlerinde aksamalara yol açmıştır. Henüz '70'ler bu konuda tehlikede değildir; ancak gi-

derek yükselen gelir darlığı; belediyelerin yeni kaynaklar peşinde koşmasına neden olmuştur. Bu ise **inşaat sektörü** olarak kendini gösterecektir. Özellikle küçük yerleşmeler ve kasabalar, devletten yardım alarak hem ruhsatsız gelişmeyi meşrulaştırmak, hem hizmet götürmek hem de sermaye piyasasında, yeni sanayi yatırımlarına arazi temin etmek için yarışa girişirler. Sanayi kuruluşlarının kent çevresinde yer alması dolayısıyla kırdan kente göç hareketlenir. Demografik yapı değişime uğrar.

4.Kooperatifleşme/Gecekondu Çözüm Politikaları Dönemi:

1970-1980

Bu dönemde şehirleşme de bir tür **MONTAJ** veya **KOLAJ** biçimindedir. Özellikle 1980'e kadar devam edecek olan yapılanmalarda, çevre ile ilişkisi olmayan yapılar ortaya çıkmaya başlar.

Kent planları, büyüyen ve endüstrileşen şehrin yapısına yönelir. "**Zonlar**" ve "**Fonksiyonlar**" olarak bölgeleme belirir. Yüzyılın başında devreye giren "**Fonksiyonalizm**"in izleri devam etmektedir. Ancak iç mekan ve günlük işlerin önem kazanması dolayısıyla, "**Hız**" yollarına bağlı birtakım prestij binalar da belirir [43].

70'li yılların sonlarına doğru "**Demokratik Bilinçlenme**" artarak yaygınlaşır. Otoriter ve statikocu teknik rasyonaliteye tepki gelişir. Giderek fiziksel çevre, kentin bir boyutu olarak kalır, sosyal kökenli dinamikler ağırlık kazanır. 1960 sonlarında etüdlerine başlanan ve 1971'de bakanlığa sunulan *İstanbul nazım planı ön tasarısı ve raporunda* Haliç civarında 170 Ha.lık sanayi, depolama ve tersane alanları mevcuttur. 1978'de Haliç çevresi Düzenleme Projeleri yapılır. Öte yandan kentin çöken kısımlarını yeniden canlandır-

mak için "*Girişimci Planlama*" devreye girer, İslahat Planları hazırlanır. Bunun bir örneği olarak, XVI.yy.dan beri bir imalat ve ticaret merkezi kimliğini taşımakta olan Haliç çevresi'nin organik dokusu imha edilir. Her iki yakadaki binalar yıktırılır, geniş yeşil alanlar açılır. Tonlarca balçık çıkartılır ve parklar, oyun alanları açılır; ancak yokedilen dokunun yerine kesin bir kullanım getirilemez.

13.9.1979'da *1/500 Eyüp Koruma Planı* onanır. Eyüp Camii ile yakın çevresi, öncelikle planlanacak alan olarak belirlenir. Bunun sonucu:

Ahşap yapılar ortadan kalkarak, bitişik nizam, çok katlı apartmanlar ortaya çıkar,

Meydan ve çevresi çöküntü alanı halini alır,

Tarihi doku yokolmaya başlar,

Boş alanlar, bostanlıklar mevzii planlarla imara açılır.

5. Toplu Konut/ Korumacı Planlama ve Özerklik Dönemi:

1980 - 1990

Büyük İstanbul Nazım Plan Bürosu tarafından hazırlanan 1/50.000 Nazım Planı 29.7.80'de, Bakanlık'ça onanır; ancak Anakent yönetimi, bu planı yok sayarak icraatine devam eder.

1980 sonrasında post-modernist ve post-fordist akımlar olanca şiddeti ile belirir. Bunun sonucunda cephelelerde mor, turkuaz, gri, pembe, acı yeşil, kırmızı, acı sarı renkler ortaya çıkar [44]. Yüzyıllar sonra, binalar keskin renklerle kendilerini kent içinde adeta yenden belirler gibidir.

Yüksek prestij binalarda, güneş yalıtımını da sağlayan koyu renkli veya mavi, gri, lacivert cam/plastik karışımı yüzey kaplamaları yer almaktadır. Gün ışığında gökyüzünü yansıtımları dola-

yısıyla da bu binalar son derece hafif görünmektedirler. *Haliç/Piyalepaşa-Dolapdere* ve Beyoğlu'nda gökdelen *işmerkezleri/Plazalar* ortaya çıkar. Özellikle küçük esnaf ve sanatkârların dağınık işkollarının yer aldığı *Karaköy - Perşembe Pazarı - Tersane civarı ile Halıcıoğlu - Sütluce - Kâğıthane kıyıları*nda; *Unkapanı - Ayvansaray - Eyüp kıyıları*nda ıslah ve düzenleme çalışmaları yapılır. Bu kesimler kamu + yerel yönetim finansmanı ile istimplâk edilerek, rekreasyon tesislerine devredilir. Ancak girişimci planlamanın sonucunu işaret eden turistik ve yeni aktiviteler uygulanamaz. Tarihi Bostan İşkelesi'ni de tahribeden *Haliç Kazıklı Yol Projesi* uygulanır.

1985-90 arasında meydan/kavşak düzenlemeleri proje yarışmaları yapılır. 1985 Yeni Galata Köprüsü ve *Eminönü-Karaköy Meydan Düzenleme Proje* yarışması sonuçlanır ve uygulamaya geçilir.

Bu dönemde tarihî *Defterdar Yünlü Fabrikası* ile *Askeri Dikimevi*'nin kâgir binası yıktırılır. Feshane-i âmire binası müze yapımı için restore edilir.

6. Saydamlık/ Katılımcılık/ Demokratiklik/ Küreselleşme/ Özelleştirme Dönemi:

1990 sonrası

Özellikle son 10 yıllık dönemler incelendiğinde, pek çok isim aldığı gözlemek mümkündür.

1990'lar, dünya çapında *Globalleşme'nin, Özelleştirme'nin ve Yap-İşlet-Devret* anlayışının adeta bir sentezi durumundadır. Artı ürün fazlasını değerlendirmek durumundaki büyük işletmeler, kentin önemli noktalarında, trafiği kitleme bahasına dev prestij yapılar/ticaret sarayları ve büyük oteller gerçekleştirmekte; *büyük pazarlar ve*

[46] Dr. Pertev KORÇA dR. HANDAN türkoğlu (1991). Şehir merkezinde şebirsel tasarım: kuzey amerika deneyimi. 1. Kentsel Tasarım ve Uygulamalar Sempozyumu. 23-24 Mayıs 1991. MSÜ/İST. Sf:235
[47] Zeynep ONUR, Yard. Doç. Suzan HABIB, Mimar. (1995) AKDENİZ KÜLTÜRÜNDE KENT MEKANINDA RENK. Yapı ve Yaşam '95, Fuar ve Kongresi Kitabı: "Kültür ve Mekan". 25-30 Nisan 1995, Bursa/Türkiye. TMMOB Mim. Od. Bursa Şb. Yayını, Sf:45.

fuar alanları oluşturulmakta; otomobil hediye eden yayın kuruluşlarına *geniş depo alanları* gerekmektedir. Bu ise çevredeki tüm orman alanlarının ve hazine arazilerinin de ölüm fermanı gibidir.

1990 sonrasında Anakent Belediyesi, Büyük Şehir Belediyesi olarak anılmaya başlar. 33 ilçe 41 belde belediyesinden oluşan (toplam 74 belediyelik) 15.244.659 nüfuslu (merkez: 6.620.241 nüfuslu) bir *galaktik kent kimliğine* bürünmüştür.

SONUÇ:

Kuruluşundan günümüze Eyüp Semti'nin "*Tarihsel Kent Belleği*" ile "*Yapma Kimlik Elemanları*" olarak günümüze ulaşan nirengiler şöyle sıralanabilir:

1. Evler, saraylar, konaklar, sahilsaraylar, köşkler, yalılar...

2. Sokaklar, meydanlar, geçitler, köprüler...

3. Kurumsal yapılar: Camiler, külliyyeler, kiliseler, tekkeler, sebiller, çeşmeler, iskeleler...

4. Sektörel Alanlar: Ticaret, Sanayi, Resmi, Hizmet yapıları: Tersane, barut hane, kâğıthane, iplikhane, şeşhane, feshane,...

5. İşkolları: Çinicilik, balıkçılık, oyuncakçılık, çömlekçilik,

6. Tarihsel kent belleğini anımsatacak her türlü sokak/meydan/ mahalle/ yapı/ ışkolu/ yaşam tarzı... isimleri: Sa'dâbâd, Kâğıthane Deresi, Bülbül Deresi, Fulya Tarlası, Camii Kebir Mahallesi, Çömlekçiler Mahallesi ve Sokak, Piyer Loti Kahvesi, Silahtarğa Santrali, Defterdar Fabrikası, ...

Görüleceği üzere Eyüp, coğrafi olarak, kuruluş aşamalarından itibaren, İstanbul'dan topoğrafyası ölçüsünde giz-

li/kuytu kalmış, ancak yumuşak iklimi/ doğal bitki örtüsü dolayısıyla çekiciliğini sürdürmüştür. Tarihsel süreç incelendiğinde, eski Edirne yolu'nun ormanlık alanlardan dolanması nedeniyle, İstanbul-Eyüp ulaşımının karadan olacağına Haliç kanalıyla "su yolu"ndan yapılması, yerleşimin zamanla Haliç kıyılarına yayılmasına ve gelişmesine neden olmuştur.

Tarihsel Kent Bellek incelendiğinde, Eyüp Kimliği şu evreleri / yenilenmeleri yaşamıştır:

1. Halen kuzey kesimlerindeki tepelere doğru uzanan Belgrad Ormanı, Fatih Ormanı,.. gibi ormanların ilk kuruluş aşamalarında çok geniş alanları kaplaması, bol av hayvanlarının varlığı, Eyüp'e bir *Avlanma Bölgesi* Kimliği; geniş çayırliklar ve hipodromu, *at/ara-ba yarış alanı* kimliği vermiştir.

2. Havasının yumuşaklığı, manzarasının pitoresk güzelliği, saraylar, köşkler ile *muteber bir semt* olmasını sağlamıştır.

3. Gezi yapılabilen çayırları, bahçeleri, dereleri, Eyüp'e bir *mesire yeri/ rekreasyon bölgesi* olma kimliği vermiştir. Çeşitli dönemlerde 11 sebil, 127 çeşme, 10 hamam, 4 karakol inşa edilmiştir.

4. Ulaşımın yapıldığı Haliç'in gide rek hanımsultanların sahilsarayları ile süslenmesi, Sa'dâbâd yapıtları, lüle bahçeleri, saray eğlenceleri ile dönemine de "*Lüle Devri*" olarak adını veren bir *Sayfiye Yeri* kimliğini taşımaktadır. Çeşitli dönemlerde 30 sahilsaray inşa edilmiştir.

5. Hristiyanlık öncesi, inananların vahşi hayvanlara kurban edildiği bu semt; MS IV.yy'dan itibaren Hristiyanlığın kutsal yeri sayılmış ve dini yapılarla süslenmeye başlamıştır. Türklerin

İstanbul'u fethinin ardından, *Hz. Ey-yûb-ül Ensârî*'nin mezarı bulunarak türbesi ve camii yaptırıldıktan sonra, burası müslümanların da *kutsal yeri* kimliğine bürünmüş; adaklık kurban satılan, hac öncesi ve sonrası ziyaret edilen; çeşitli dönemlerde 58 cami ve mescid, 114 türbe, 22 tekke, 11 medrese, 30 mektep, 13 namazgâh, 10 kütüphane, 2 imaret inşa edilmiştir [45]. Bu kutsal yer, hristiyanlık öncesi imparator'un kılıç kuşanma yeri olma kimliğini, Osmanlı Padişahları döneminde de sürdürmüştür.

6. Eyüp'ün Küçük Sanatlar kimliğini, *oyuncakçılık/çömlekçilik* sektöründe ürünler vermesi. Ticaret kimliğini ise *balıkçılık, adaklık horoz, gül/gül yağı/fulya satışları* belirlemiştir,

7. Haliç kıyısında Fener, Cibali, Ayvansaray ve Balat'ta gayrimüslim tacir ve armatörlerin iskânı, *deniz ticareti* aktivitesinin ve kimliğinin, Eminönü-Kapanlar bölgesinden bu yana doğru uzanmasına neden olmuştur. İki kıyı arasındaki sürekli Kayık işletmeciliğinin yoğunluğu, hem ulaşım hem de gezi olarak deniz trafiğini güçlendirirken, gemicilik/ kalafatçılık/ tersane/ meyhane/ kahvehane kullanımlarını da kolaylaştırmış; *donanmanın* demirlediği liman olarak da denizcilerin konaklama yerleri/silah depoları/ zıندانları... ile *askeri/sivil bir denizcilik sektörü kimliğine* bürünmüştür.

8. Haliç kıyıları, liman yükleme/ boşaltma tesisleri dolayısıyla giderek ürünlerin pazarlandığı değil, doğrudan imal edilerek sevkedildiği bir yer kimliğine bürünür; yani Baruthane, Kâğıthane gibi Konut Dışı Kullanım Alanları giderek sahilсарayları yok ederek, Haliç'e *Sanayi Bölgesi* kimliğini kazandırır. Bu, ciddi bir kimlik değişimidir;

çünkü Lale Devri/ Sa'dâbâd yapıtları adeta bir *"geçici hafıza kaybı"* gibi kent belleğinden silinmiştir. Eyüp sırtları, mesire ve piknik alanları kimliğini koruma savaşı vermiştir.

9. Cumhuriyet Dönemi ile başlayan modern planlama projelerinde, öncelikle Eyüp merkezi, dini kimliğini sürdürürken; Haliç civarında sanayi kimliği baskınlaşmıştır. Ancak son 10 yıllarda, post-modernist akımlar sonucu *"Tarihsel Kent Belleği"* yeniden devreye girmiş; sanayi kimliğinden tekrar rekreatif kimliğe bir dönüş başlamıştır. Bunun sonucunda sanayi dokusu, Haliç kıyıları boyunca park/bahçe dokusu ile bezendirilmeye çalışılmıştır. Bu ise, yine "geçmişî özlem" niteliğinde, yaşayanlarda nostaljik duygular uandırmaktadır.

Görüleceği üzere Eyüp her ne kadar *"Dinsel Merkez"* baskın kimliğini taşısa da, inkâr edilemez bir *sayfiye, mesire, eğlence/gezi yeri kimliğini* korumuştur. Sur-içi İstanbul'un *mutenâ* bir semti olarak tüm yeniliklere, gelişmelere açık davranmıştır. Haliç kıyıları donanma/ticaret kimliklerini sürdürürken, Tarihsel Kent Belleği'ndeki endüstriyel dalgalanmalar ile kentsel dokusundaki hırpalanma; sanayie dönüşüm aşamalarında büyük zayıf verdirmiştir. 200 yıllık bir geçici bellek kaybı ile, yeniden *rekreatif kimliğini* yakalayabilmesi, gelecek günlerde daha ilgi çekici gelişmelerin olabileceğini işaret etmektedir.

[48] Mehmet Nermi HASKAN (1996) EYÜP SULTAN TARİHİ. İlaveli 2. Baskı. İstanbul, Eyüpsultan Belediyesi, Sf:7